

başkanı Seku Ture'nin takip ettiği devletçi politikayı terkederek liberal ekonomiye yöneldi. Başkan L. Conté'nin 18 Aralık 1984 tarihinde görevden aldığı D. Traoré Temmuz 1985'te başarısız bir darbe teşebbüsünde bulundu ve idam edildi. Ekim 1989'da L. Conté çok partili hayata ve demokrasiye geçileceğini açıkladı. Uzun süren şiddet olaylarının ardından nihayet 5 Aralık 1993'te genel seçimler yapıldı. Ancak gerçekleştirilen reformlara rağmen ülke ekonomisi düzelmedi.

Gineli müslümanların çoğu Mâlikî mezhebine mensuptur. Ülkede Kâdiriyye ve Ticâniyye tarikatları yaygındır. Gine bağımsızlığının lideri olan Seku Ture, taşıdığı sosyalist görüşler doğrultusunda uyguladığı politikalarla dinin toplum üzerindeki etkisini kaldırmaya çalışmış ve bu çerçevede müslüman din adamlarının söz sahibi olduğu Kur'an okullarını 1961'de kapatmıştı. Ancak Ture'nin bu politikası otoritesinin zayıflamaya başladığı ve müslümanların desteğine ihtiyaç duyduğu 1970'li yıllarda değişti. 1977'de National Islamic Council'i kurdu. Suud hükümetinin de yardımıyla başşehir Konakri'de bölgenin en büyük camii olduğu söylenen Faysal Camii'ni inşa ettirdi. Daha sonra National Muslim League adını alan İslâm Konseyi bölgesel ve mahallî seviyelerde İslâmî eğitimi ve hac organizasyonu işlerini üstlendi.

BİBLİYOGRAFYA :

La géographie d'Edrisi (nşr. P. A. Jaubert), Paris 1836-40 — Amsterdam 1975, I, 16-17; P. Marty, *L'Islam en Guinée; Fouta djallon*, Paris 1921, tür.yer.; J. S. Trimmingham, *Islam in West Africa*, Oxford 1959, s. 18; J. D. Fage, *A History of West Africa*, Cambridge 1972, s. 35-37, 57-62, 157-176, 179; M. Mahmûd Savvâf, *İfrîkiyye'l-müslime*, Beyrut 1975, s. 139-153; Türkkiye Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara 1975, s. 218-228; H. D. Nelson, *Area Handbook for Guinea*, Washington 1975, s. 9-40; V. Monteil, *L'Islam noir. Une religion à la conquête de l'Afrique*, Paris 1980, s. 129-132; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 7-24, 37-40; R. Syngé, "Guinea Recent History", *Africa South of the Sahara 1988*, London 1987, s. 520-534; Amin Tibi, "Impact of Islam on Medieval Ghana and Mali (10th-14th Century)", *Mecelletü Külliyyeti'd-da'veti'l-İslâmiyye*, I/1, Tarablus 1984-85, s. 225-240; R. Cornevin, "Guinée", *EI²* (Fr.), II, 1158-1159; R. Van-Chi, "Guinée", *EUn.*, VIII, 154-156; "Guinea, Republic of", *EBR.*, X, 1021; "Sekou Toure", *Çağdaş Liderler Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, VI, 1849-1864; Charlotte A. Quinn, "Guinea", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, New York 1995, II, 77-78.



DAVUT DURSUN

GİNE BİSSAU

Batı Afrika'da
İslâm Konferansı Teşkilâtı'na
üye bir ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA II. TARİH

Eskiden Portekiz Ginesi (Guinée portugaise) adıyla bilinen sömürge toprakları üzerinde kurulmuş olup resmî adı Gine Bissau Cumhuriyeti'dir (Portekizce: República da Guiné Bissau). Kuzeyde Senegal, doğuda ve güneyde Gine ile komşudur. Batısında Atlas Okyanusu bulunan ülkenin kıyıları çok alçak olduğundan toprak miktarı med ve cezir zamanlarında önemli ölçüde değişikliğe uğrar; yüzölçümü med sırasında yaklaşık 28.000, cezir sırasında ise adalarla birlikte 36.125 km²'dir. 1974'te bağımsızlığını kazanmış ve aynı yıl Birleşmiş Milletler'le İslâm Konferansı Teşkilâtı üyeliğine kabul edilmiştir; nüfusu 1.036.000 (1993 tah.), başşehir Bissau'dur.

Marksist eğilimli Partido Africano da Independência da Guiné-Bissau e Cabo Verde'nin (Gine Bissau ve Cabo Verde'nin Bağımsızlığı için Afrika Partisi) yönetiminde tek partili bir cumhuriyet olan Gine Bissau'da devlet başkanı aynı zamanda yürütme organının da başıdır. Yasama organı olan millî halk meclisi mahallî konseylerce seçilen 150 üyeden meydana gelir.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Yüzey Şekilleri. Futa Calon dağlık platolarından kaynaklarını alan Corubal, Geba ve Cacheu nehirlerinin suladığı ülkenin en büyük kısmını yükseltisi 100 metreyi aşmayan, hafifçe yarılmış plato düz-



Resmî adı :	Répubblica de Guiné-Bissau (Gine - Bissau Cumhuriyeti)
Başşehir :	Bissau
Yüzölçümü :	36.125 km ²
Nüfusu :	1.036.000 (1993 tahmini)
Resmî dini :	Yok
Resmî dili :	Portekizce
Para birimi :	PG (Gine-Bissau Pesosu) 1 PG = 100 Centava

lükleriyle alüvyonlu ovalar kaplar. Kıyıları son derece girintili çıkıntılı ve bataklık olan sahil bölgesinin açıklarında kırk kadar adadan oluşan, fakat ancak yirmisi meskûn bulunan Bijagos (Bissagos) takımadaları yer alır. Akarsuların ağzında med ve cezir hareketlerinin temizlediği geniş haliçler bulunan karmaşık yapılu kıyı bölgesinin iç kesimindeki düzlüklerde akarsular menderesler çizerek akar. Ülkenin kuzeydoğusunda Gine'deki Futa Calon kütlesinin uzantısı olan bölgede yükseklik 300 metreye kadar çıkar; en yüksek kesimler Gabu platosundaki Boe tepeleridir.

İklim ve Bitki Örtüsü. 12. kuzey paralelinin ortaldığı Gine Bissau'da genel olarak sıcak ve yağışlı bir iklim hüküm sürer. Yağışlı geçen yaz aylarını kurak bir mevsim takip eder. Ortalama yıllık yağış miktarı kıyı bölgesinde 3000, ülkenin iç kesimlerinde 1500 milimetre civarındadır.

Bataklıklarla kaplı, yer yer mangrov ve palmye ormanları da bulunan kıyı bölgesinde şeker kamışı ve pirinç tarlaları uzanır. İçerideki topraklar sık ormanlarla, kuzeydoğu bölgesi ise savanlarla kaplıdır. Ormanlarda ve sularda bölgeye özgü çeşitli hayvanlar yaşar.

Nüfus ve Etnik Durum. 1 milyon dolayında olan ülke nüfusu çeşitli etnik gruplardan oluşur; Balanteler (% 32), Fülânîler (% 22), Mandyakolar (% 14,5), Mandingolar (% 13) ve Pepeller (% 7) başlıcalarıdır. Bunların yanında kabilelerinden kopmuş Assimiladolar (benzeşmişler) ve Cabo Verde kökenli Mestiçolar ile (melezler) özellikle ticaret ve hizmet sektörlerinde faal rol oynayan Portekizli, Suriyeli ve Lübnanlılar da yaşamaktadır. Ge-

Gine Bissau



niş bir alana yayılmış olan Balanteler tarım ve balıkçılıkla geçinirler; iç bölgelerde yaşayan Fülânîler'le Mandingolar hayvancılık yaparlar. Ülkede nüfusun büyük çoğunluğu kırsal alanlarda yaşadığından şehirleşme oranı düşüktür. Başlıca şehirler, aynı zamanda başşehir olan Bissau ile (1988'de 125.000 nüfus) Bafáta ve Bolama'dır.

Dil ve Din. Resmî dil Portekizce olup her kabile kendi mahallî dilini konuşmaktadır. Sayıları yirmi civarında olan bu diller Nijer-Kongo, Mande ve Batı Afrika dil aileleri içinde yer alır. Nüfusun % 40'ı müslüman, % 5'i hristiyan, geri kalanı ise animisttir. Müslüman Fülânîler'le Mandingolar ülkenin iç bölgelerinde yaşamakta ve genel olarak hayvancılıkla uğraşmaktadırlar.

Gine Bissau topraklarına İslâmiyet'in ulaşması XI. yüzyılın ilk yarısına rastlamakta ve buradaki gelişimi Senegambia'ninkine aynı seyri takip etmektedir. Çeşitli devletlerin siyasî sınırları içinde kalan ülkeye İslâmiyet kuzeyden ve doğudan, genellikle Mande dilleri konuşan tüccarlar vasıtasıyla gelmiştir. Senegal ve Gambia nehirleri etrafında ticarî kasabalar kuran müslüman tüccarlar buralardan Gabu'ya nüfuz ederek İslâmiyet'in gittikçe tanınıp yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Portekizliler'in bölgeye hâkim olarak bu toprakları sömürge haline getirmeleri İslâm'ın yayılmasını engellerken misyonerlik faaliyetleriyle Hristiyanlığın yerleştirilmesine imkân sağlamıştır; ancak buna rağmen halkın hristiyanlaşması çok sınırlıdır. Kâdiriyye ve Ticânîyye tarikatlarının etkisi altında kalmış olan ve hem kültürel hem ekonomik bakımdan geri durumda bulunan müslümanları bir çatı altında toplayacak bir teşkilât veya İslâmî bir araştırma kurumu mevcut değildir.

Ekonomi. Afrika kıtasının en fakir ülkelerinden biri olan Gine Bissau'da kişi başına düşen ortalama millî gelir 200 Amerikan dolarının altındadır. Halkın büyük kısmı millî gelirin yarısını sağlayan tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Kıyı kesimindeki geniş alanların bataklıklarla kaplı olduğu ülkede tarım arazisi toprakların ancak % 8 kadarına eşit küçük bir kısmını kaplar. Yetiştirilen ürünler arasında çeşitli yumrulu bitkiler, hindistan cevizi, pirinç, yer fıstığı ve darı önemli yer tutar. Kıyı kesiminde başlıca faaliyet balıkçılıktır. Ülke topraklarının % 38'ini kaplayan ormanlardan

kesilen ağaçların önemli bir kısmı yaka-cak olarak, bir bölümü de sanayide kullanılır. Henüz değerlendirilemeyen yer altı kaynaklarının başında boksit ve fosfat yatakları gelir. İlkel durumda olan sanayi sektörü daha çok gıda maddesi işleme tesislerine dayanır; dokuma ve otomobil montajı gibi kollarda faaliyet henüz yeni kurulma ve gelişme düzeyindedir. Hacmi az olan dış ticarete ihracatın büyük bölümünü tarım ürünleri, balık ve balık ürünleri sağlar. İhracattan daima daha fazla olan ithalâta ise besin maddeleri, içecekler, her türlü makine ve ekipmanlar en önemli yeri tutar. Gine Bissau'nun ticaret yaptığı ülkeler arasında başta Portekiz olmak üzere Avrupa Topluluğu üyeleriyle Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti gelir.

BİBLİYOGRAFYA :

P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1984, s. 32-35; R. Péliissier, "Guinea-Bissau, Physical and Social Geography", *Africa South of the Sahara* 1988, London 1987, s. 437-438, 535; D.-M. Frémy, *Quid*, Paris 1988, s. 926-927; "Gine-Bissau", *ABr*, IX, 456-458.



SİRRİ ERİNÇ

II. TARİH

Gine Bissau'nun sınırları içinde yaşayan halkların tarihi, komşu Senegalli ve Ginelliler'in tarihleriyle ortak yanlara sahiptir. Burası tamamıyla Batılı ülkelerin sömürge politikaları çerçevesinde ortaya çıkmış bir devlet olduğundan tarihi çok gerilere gitmez. Uzun yıllar Mali İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan bu bölgenin iç kesimlerinde XVI. yüzyılın ortalarında Gabu Krallığı doğmuş ve bu krallık 1867 yılına kadar ayakta kalmayı başarmıştır. XV. yüzyılın ortalarında Portekizliler ticaret üsleri kurmak amacıyla ülkenin batısındaki Bissagos adalarına çıkmışlarsa da önceleri yerli halkın direnişi karşısında pek tutunamamışlar, ancak XVI. yüzyılda adalara ve anakaranın sahil bölgelerine yerleşebilmişlerdir.

Portekizliler, Brezilya'daki şeker kamışı çiftliklerinde ihtiyaç duyulan iş gücünü bu bölgeden sağladıkları kölelerle karşıyorlardı. Kölelerin yanında balmumu, fildişi ve deri de önemli ticaret emtiası idi. Özellikle köle ticareti İngiliz, Fransız ve Hollandalı tüccarları buraya çekiyor, bölgenin iç kesimlerinde yaşayan kabileler arasındaki savaşlar da sömürgecilerin yayılmalarını kolaylaştırıyordu. XVI. yüzyılın sonlarına doğru kıyı

kesiminde kurdukları ticaret merkezleri zamanla birer şehir haline gelen Portekizliler, XIX. yüzyılın başında burayı kendi hâkimiyet alanları olarak ilân ettiler ve köle ticaretinin yasaklanmasından (1836) sonra da yeni gelir kaynakları bulmak amacıyla iç kesimlere yönelerek topraklarını genişletmeye başladılar. İngiliz ve Fransızlar'ın da bölgede hâkimiyet kurmak istemeleri Portekizliler'le çeşitli anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına yol açtı. Sömürgeci güçler arasında sürdürülen görüşmeler sonunda İngilizler 1870'te bölgeden çekildiler. 1879'da Portekiz Ginesi adı verilen bugünkü Gine Bissau, Portekiz'in Cabo Verde (Yeşilburun) Adaları Kolonisi'nden ayrılarak merkez Bissau olan bir vilâyet haline getirilerek doğrudan Lizbon yönetimine bağlandı; 1886'da da Fransızlar'la ülkenin sınırlarını belirleyen bir antlaşma imzalandı. Portekiz'in hâkimiyetini ülkenin iç kesimlerine yayması ve buraları sömürgeleştirmesi kolay olmadı; bazı kabilelerin sömürgecilere karşı direnişleri 1936 yılına kadar devam etti. İç kısımlarda yaşayan müslüman Fülânîler, sömürge idaresi ve onun ekonomik genişlemesiyle uyum sağlayan ilk grup oldu. Bu durum müslümanların yönetimde görev almalarına imkân verdi ve çoğunun şehir merkezlerine göçmesine yol açtı.

1930'a kadar Portekiz'in bir vilâyeti olarak kalan Portekiz Ginesi bu tarihte müstakil bir sömürge haline getirildi; 1951'de ise yeniden eskisi gibi vilâyet yapıldı. Portekizler burada şeker kamışı ve yer fıstığı üretimine öncelik tanıyarak başka ürünlerin yetiştirilmesine izin vermediler.

Portekiz'de 1932'de iktidara gelerek "estado novo" (yeni devlet) adıyla bir diktatörlük idaresi kuran ve ülkeyi 1968'e kadar devletçi zihniyetle yöneten Antonio

Gine Bissau'da Papeller'in tipik bir köyü

